

דף סב.

עין משפט א.ב.ג.

יו"ד סימן רמו סעיף כא

כא. כח. אין דברי תורה מתקיימים במי שמרפה עצמו עליהם¹, ולא בלומדים מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה, אלא במי שממית עצמו עליה ומצער גופו תמיד ולא יתן שנה לעיניו ותנומה לעפעפיו.

הגה: לא יחשוב אדם לעסוק בתורה ולקנות עושר וכבוד עם הלימוד, כי מי שמעלה מחשבה זו בלבו אינו זוכה² לכתרה של תורה.

הגה: יעשה תורתו קבע ומלאכתו עראי, וימעט בעסק ויעסוק בתורה, ויסיר תענוגי הזמן מלבו. ויעשה מלאכה כל יום כדי חייו אם אין לו מה לאכול, ושאר היום והלילה יעסוק בתורה, ומעלה גדולה למי שמתפרנס ממעשה ידיו שנאמר "יגיע כפיך כי תאכל" וכו'.

הגה: כל המשים על לבו לעסוק בתורה ולהתפרנס מן הצדקה, ולא לעשות מלאכה הרי זה מחלל ה'³ ומבזה התורה, שאסור ליהנות מדברי תורה, וכל תורה שאין עמה מלאכה גוררת עון וסופו ללסטם את הבריות.

ו. מימרא דר"ל בשבת דף פ"ג ע"ב, ובברכות דף ס"ג ע"ב. ולא בלומדים מתוך עידון. מסנהדרין קי"א ע"א. ולא מתוך אכילה ושתייה. מאבות פ"ו פת במלח וכו'.

ז. מעירובין נ"ה ע"א רבא אמר וכו'. ויסיר תענוגי הזמן מלבו. מעירובין נ"ד ע"א ורש"י שם ד"ה שדורסת.

ח. כמ"ש באבות פ"ד ר' צדוק אומר אל תעשם וכו'. ובנדרים ס"ב ע"א כל המשתמש. ובספר ראשון לציון למוהר"ר רבינו חיים בן עטר זצ"ל כתב דכל זה במי שהוא מטיל פרנסתו על הציבור או על הזולת שיושב ולומד ובהכרח על הציבור לפרנסו, אבל אם הציבור או היחיד מבקשים ממנו ללמוד בעדם או לזכות לאו איסורא עבד דכן מצינו היתר בהדיא שמח זבולון בצאתך וכו', והרבה כיוצא בזה וכן דייק הרמב"ם בפי' המשנה בהדיא אלא שיש הרבה חילוקים בצד ההיתר בענין זה. א'. מה שמותר לגמרי בזה ששנים שותפין אחד יוצא להכין טרף ופרנסה והשני יושב ולומד ומתחלקים הן בריוח הן בשכר כשמעון ועזריה. ב'. הלומד ומתפרנס מן הצדקה כדרך העניים כי לא מצא דרך שיתפרנס יותר טוב שילמד ויתפרנס מן הצדקה, ועכ"פ לא שיטיל עצמו על הציבור לומר להם פרנסוני ויבא עליהם בכח תורתו, בזה אסר הרמב"ם בכל מציאות שיהיה. החלוקה השלישית, שאם יש לו ב' אפשרויות להתפרנס משלו וללמוד חלק מהיום או לשבת כל היום וללמוד וליטול מאלה שנדבה רוחם לקיים עץ חיים למחזיקים בה, וסיים בזמנינו עדיף ללמוד וליטול מהמבקשים ממנו ללמוד אבל לא יכריח לפרנסו, ע"ש.

וכל זה בברייתא ט ויכול לעסוק במלאכתו או בדרך ארץ קצת ולהחיות עצמו, אבל זקן או חולה מותר ליהנות מתורתו ויספקו לו.

הגה: י"א אפי' בברייתא מותר י לספק לו מן הצדקה, וע"כ נהגו בכל מקומות ישראל שהרב של העיר יש לו הכנסה מאנשי העיר כדי שלא יצטרך לעסוק במלאכה בפני הבריות ותתבזה התורה בפני ההמוני^ב, ודוקא חכם הצריך לזה אבל אם הוא עשיר אסור.

הגה: יש מקילין עוד ל שמותר לחכם ולתלמידיו לקבל הספקה מן הנותנים, כדי להחזיק ידי לומדי התורה שעיי"ז יכולים לעסוק בתורה בריוח.

הגה: מ"מ מדת חסידות היא למי שאפשר לו להתפרנס ממעשה ידיו ולעסוק בתורה ומתנת אלהים היא.

הגה: כל מה שהתירו לרב היינו שנוטל משכורת קבועה מן הציבור אבל אין לו לקבל מתנות מן הבריות^ב, ומה שאמרו שכל המביא דורון לחכם כאילו הקריב בכורים היינו בדורון קטן^ב, שכן דרך בני אדם להביא דורון קטן לאדם חשוב אפי' הוא עם הארץ, אבל לקחת דבר חשוב כגון ממה

ט. מירושלמי בסוף פאה, כך ציין הגאון והוא לשון הרמב"ם בפ"ג מת"ת.

י. ב"י בשם תשובת הרשב"ץ, ועיין בש"ך ס"ק כ' שהביא הכ"מ שהאריך לדחות דברי הרמב"ם והאריך בראיות למתירין, וסיים שם הכלל העולה דכל מי שאין לו ממה להתפרנס מותר ליטול שכרו ללמד בין מהתלמידים עצמם בין מן הציבור.

כ. כ"כ האברבנאל על אבות.

ל. כמ"ש בכתובות קי"א ע"ב ובברכות י' ע"ב ובדף ל"ד ע"ב ובדף ס"ג ע"ב, ובחולין קל"ד ע"ב, וברש"י סוטה דף מ' ע"א ד"ה אמר רבי אבהו, ובהוריות דף י' ע"א ד"ה נתן, כן ציין הגאון.

מ. כמ"ש בחולין מ"ד ע"ב, ובכסף משנה כתב דמותר לקבל דורון וכך פסק המהרש"ל שהרי לא כתיב בקרא ולוקח מתנות ימות. וגם הב"ח האריך בזה להתיר לראש ישיבה או אב"ד לקבל מתנות עד שיתעשר שהוא כמו נשיא וכהן גדול וסיים הש"ך בס"ק כ"א וכן נהגו. ועיין בדברי הט"ז בס"ק ז', שיש להרחיק מהכיעור לתבוע בפיו ליתן לו מתנות שבזה מבזים התורה ולומדיה דאפי' במתנות כהונה אסרו לשאול חלקו ק"ו בזה וצדיק באמונתו יחיה.

נ. ודוקא במביא מעצמו בלי סיבה ופניה רק לשם שמים אז מותר לקבל גם במתנה קטנה ומצוה איכא, והמונע עצמו מלקבל מונע ממנו חסד, ועיין במש"כ בברכי יוסף.

שהתיר אסור, וע"ז אמרו "ודאישתמש בתגא חלף" ^ט.

הגה: י"א דמה שאמרו המשתמש בתגא חלף היינו משתמש בשמות ^ע.

הגה: מותר לת"ח לפרסם עצמו במקום שלא מכירים אותו אם צריך הוא לכך ^פ.

עין משפט ה. יו"ד סימן רמג סעיף ה

ה. ז. תלמיד חכם שיש לו דין עם אחד ועומד לפני הדיין ויש שם בעלי דינים אחרים שקדמו לפניו תחלה, מקדימים דינו של הת"ח ^צ, ומושיבין אותו.

דף סב :

עין משפט ב. יו"ד סימן רמג סעיף א.ב

א. תלמידי חכמים לא יהיו יוצאין בעצמם עם שאר העם לעשות בכנין ובחפירות העיר וכיוצא, שלא יתבזו ^ק בפני עמי הארץ וכיון שהם פטורים, גם להשכיר אחרים במקומם אין שוכרין ^ר.

ט. שזה חוזר על מי שעושה תורתו קרדום לחפור בה ומשתמש בכתרה של תורה חלף מן העולם. ש"ך ס"ק כ"ב. ובמגילה כ"ח ע"ב פירשו דאישתמש בתגא חלף היינו במי שמשתמש בשונה הלכות. ש"ך ס"ק כ"ג.

ע. בסמ"ג עשין י"ב מאבות דר"נ כתב היינו משתמש בשם המפורש. ובברכי יוסף כתב דבמהרח"ו בשער הקדושה חלק ב' שער ו' כתב היינו בשמות הקודש, ומי שעושה כן נעקר מן העולם וישתמד הוא או בניו, או ימות הוא או בניו או יעני הוא או בניו עכ"ל. ועוד כתב שם בחלק ו' סוף שער ו' דאסור להשתמש בקבלה מעשית כי בהכרח ידבק ברע וחושב לטהר נפשו ומטנפה, ומלבד שמטמא נפשו יענש בגהנם וגם בעה"ז קבלה בידינו כי יעני או יחלה בחלאים או ישתמד הוא או זרעו. ובספר חסידים כתב אם תראה אדם מתנבא על משיח דע כי היו עסוקים בכשפים או במעשה שם המפורש. ע"ש בברכי יוסף.

פ. מגדרים ס"ב ורשב"א בסי' פ"ד.

צ. עיין בחו"מ סי' ט"ו. ומושיבין אותו אע"פ שבעלי דינים צריכים לעמוד מושיבין הת"ח משום עשה דכבוד תורה, ועיין בח"מ סי' י"ז-ב'.

ק. מימרא דרב יהודה ב"ב ח' ע"א.

ר. ר"ן בשם התוס' והביאו הב"י.

ב. במקום שאין יוצאין בעצמן אלא שוכרים אחרים במקומם או שגובין ממון מבני העיר לעשות הדבר, אם הדבר צריך לחיי נפש כגון בארות מים וכיוצא גם הת"ח חייבים לתת חלקם ^ש.

הגה: אם בתחלה הציבור הלכו בעצמן ואח"כ נמלכו לשכור אחרים גם ת"ח חייבים ליתן חלקם.

ב. ג. דבר שהוא לצורך שמירת העיר כמו החומות ומגדלותיה ושכר השומרים, בזה אין ת"ח חייבים לתת ^ת שתורתן שמירתן.

ע"כ ת"ח פטורים מכל מיני מסים ^א בין מיסים הקצובים על כל בני העיר בין מס הקצוב על אדם לבדו.

הגה: אפי' אם אמר ההגמון שת"ח עצמם יתנו, חייבים הציבור לתת בעדם.

הגה: אם החרימו הציבור על ת"ח ליתן אין בחרם שלהם כלום ^ב.

הגה: ת"ח יכול להחרים ולשמת הציבור שיתנו בעדו דמיו ^ג, ואין חילוק אם הת"ח עני או עשיר.

ב. ד. ת"ח הפטורים דוקא אלה שתורתם אומנותם ^ד אבל אם אין תורתם אומנותם חייבים. מ"מ אם יש לו קצת אומנות או מעט משא ומתן ^ה להתפרנס בו כדי חייו ^ו ולא להתעשר בזה, ובכל שעה שהוא פנוי

ש. שם ב"ב, וכפי' רש"י שם.

ת. מימרא דרב יהודה שם, ועיין בחו"מ סי' קס"ג סעיף ד'-ה'. ש"ך ס"ק ב'.

א. מימרא דרבא שרי לצורבא מרבנן למימר לא יהיבנא כרגא, בנדרים ס"ב ע"ב, וכדאמר רב נחמן בר יצחק, ב"ב ח' ע"ב. וכתב הש"ך בס"ק ד' דפטורים גם ממני מכסים.

ב. אפי' הכריחו הת"ח וקיבל החרם הרי זה כנודרין להרגין ולחרמין דלאו כלום. ש"ך ס"ק ה'.

ג. ב"י בשם תשובת ה"ר נחמיה אלשקר סי' י"ט.

ד. טור בשם הרא"ש שכתב בשם הר"י הלוי, וכן כתב הרמב"ן ונ"י והרי"ף.

ה. ואפי' הוא מלוה בריבית בדרך היתר או לעכו"ם. ש"ך ס"ק ו'.

ועיין בראשון לציון למוהר"ר חיים בן עטר זצ"ל מש"כ בהגדרת ת"ח ומסיים דאם הוא ת"ח ומאבד חלק מהיום בדבר שאין בו ממש גרע מהבטלנים ויושבי קרנות, ואין לעשות לו שום מעלה הגם שהוא קובע עיתים לתורה ע"ש.

ו. לאו דוקא כדי חייו בצמצום אלא כל שהוא מתעסק כדי להחיות נפשו כדי חייו קרינא ביה ופשוט הוא שפעמים באים על האדם כמה מקרים מחלאים וזולתם שיצרך להוצאה מרובה. ש"ך ס"ק ז'.

מעסקיו חוזר על דברי תורה ולומד תדיר נקרא תורתו אומנותו.

הגה: ואין חילוק בין שהוא תופס ישיבה או לא, רק שהוא מוחזק לת"ח בדורו שיודע לישא וליתן בתורה ומבין מדעתו ברוב מקומות התלמוד ופירושו ובפסקי הגאונים, ותורתו אומנותו כדרך שנתבאר.

הגה: אע"ג שאין בדורינו עכשיו חכם לענין שיתנו לו ליטרא זהב^ז המביישו לת"ח, מ"מ לענין לפטרו ממס אין מדקדקין בזה, רק שיהיה מוחזק לת"ח כמו שנתבאר.

מ"מ יש מקומות שנהגו לפטור ת"ח ממס ויש מקומות שנהגו שלא לפטור.

ח"מ סימן קסג סעיף ה

ה. תלמידי חכמים פטורים ממסים^ח כמו שנתבאר ביור"ד סי' רע"ג.

הגה: שכרו החזן להיות פטור ממסים, ואח"כ שכרוהו סתם, ודאי שעל דעת תנאי ראשון שכרוהו^ט.

עין משפט ג. יו"ד סימן קנז סעיף ג

ג. ה. מי שנתחייב מיתה, מותר לו לברוח לבית עכו"ם^י ולהציל עצמו שם.

הגה: וי"א דבשעת גזרה אסור לעשות כן.

וכלל דמילתא כל ת"ח העושה תורתו קבע ואינו מתבטל מלימודו כי אם לזון את בניו ובני ביתו ולפרנסם ולהלבישם ולכלל הדברים הצריכים לאדם ואע"פ שהוא עשיר פטור מכל המסים וארנונות. ממהר"ם אלשקר.

ז. מת"ה סי' שמ"א. ועיין בש"ך בסי' א' בחו"מ בסופו שכתב דבתשובת המהרי"ט חולק על זה ויש דין ת"ח לענין ליטרא זהב. ועיין בפ"ת כאן בס"ק ג' מש"כ.

ועיין במש"כ במנחת אשר חו"מ סי' א' ס"ק ט"ו, מהנתיבות.

ח. כתב בספר חסידים סי' תתר"ט שדוקא אותם שלומדים יום ולילה ואין להם עסק אחר. אבל בלומד ועוסק בדרך ארץ הרי הוא כאחרים ויסייע לכל מה שמטילים הקהל, אבל דעת הפוסקים אינו כן. כ"כ הש"ך בס"ק י"ד. וכמו שביאר ביור"ד סי' רע"ג.

ט. עיין בסי' של"ג ושם מבואר יותר. סמ"ע ס"ק ל"ה.

י. ולפי הי"א בסי' קנ"ה סעיף ג' שאוסרין באשירה אפי' בעלין סתם, משום לא ידבק בידך וכו' ה"ה שיש לאסור גם כאן. ט"ז ס"ק י"א.

עין משפט ד.

יו"ד סימן קנא סעיף א

א. דברים המיוחדים לאליל שבאותו מקום, אסור למכור לעכו"ם אותם דברים^ב. ואם קונה העכו"ם הרבה ביחד שניכר שזה לסחורה^ל מותר.

וה"ה אם העכו"ם אומר שהוא צריך אותם לדברים אחרים, והישראל יודע שזה כדבריו מותר.

ב. דברים שאינם מיוחדים לע"ז מוכרים אותם בסתם, אבל אם פירש העכו"ם שקונה אותם לשם ע"ז אסור למכור לו, אלא א"כ פסלן^מ מלהקריבן לאלילים.

הגה: אסור למכור לעכו"ם מים כשיודעים שרוצה לעשות מהם מים להטביל לע"ז.

ג. היו מעורבים דברים המיוחדים לע"ז עם דברים שאינם מיוחדים לה, מוכר הכל סתם, ואין חוששין שמא ילקט הצריך מכך לע"ז.

הגה: ודוקא לכהן עובד ע"ז או לעכו"ם שחזקתו שיקטיר כגון הלבונה לע"ז, אבל לסתם עכו"ם מותר^נ.

הגה: י"א דכל מה שאסור למכור להם דברים המיוחדים לע"ז, דוקא אם אין להם אחרים שיכולים לקנות מהם, אבל אם יכולים לקנות במקום אחר

כ. ממשנה ע"ז דף י"ג ע"ב, ואם הדבר מסופק אם זה שייך לע"ז או לדבר אחר תלינן לקולא. ט"ז ס"ק א'.

וכתב הש"ך בס"ק ב' דאסור למכור להם דברים המיוחדים לע"ז אפי' שלא ביום אידם ואפי' בזמן הזה. והב"ח כתב דלכל עכו"ם אסור אפי' אינו כומר כיון שמייחדים אותו לע"ז, ודאי לע"ז רוצה אותו.

ל. מבריתא שם בדף י"ד. ולא חוששין שמא ילך וימכור לאחרים דלפני עור מקפידין אבל על לפני דלפני לא קפדי. ואם יש חשש שישראל יהיה נכשל אמרינן גם לפני דלפני, כמו בחיטין שנפלו למים שאסורים למכור אותם לעכו"ם בפסח שמא יחזור וימכרם לישראל. ט"ז ס"ק ג'.

מ. היינו שפסלן הישראל לפני מכירתן להקרבה, כגון שהטיל בהם מום וכדומה. במשנה שם.

נ. ואין חוששין שמא ימכור העכו"ם הזה לעובד ע"ז ממש, דאלפני דלפני לא מצוין אנו. ש"ך ס"ק ה'.

מותר למכור. ויש מחמירין ^ו ונהגו להקל, ובעל נפש יחמיר לעצמו.

עין משפט ה.

יו"ד סימן רב סעיף יב.יד

י. אמר "עד הקציר" או "עד הבציר" או שאמר "עד שיהיה הבציר" או "הקציר" אינו אסור, אלא עד שיגיע, שכל דבר שאין זמנו ידוע בכל לשון שיאמר אינו אסור אלא עד שיגיע. והולכין אחר המקום שעמד בו בשעת הנדר ^ע.

יד. קציר סתם הוא קציר חטים, ואם המקום שנדר בו רובו קציר שעורים הולכין אחריו ^פ.

עין משפט ו.

יו"ד סימן רב סעיף יח

יג. האוסר עצמו בדבר "עד הגשם" הרי זה אסור "עד זמן הגשמים" שהוא בארץ ישראל ר"ח כסלו, הגיע זמן הגשמים הרי זה מותר בין ירדו גשמים בין לאו. ואם ירדו מי"ז בחשון מותר, ואם אמר "עד הגשמים" אסור עד שירדו הגשמים ^ז, והוא שירדו מרביעה שניה שהוא בא"י ובמקומות הסמוכים לה מכ"ג בחשון ואילך.

הגה: ובחור"ל הכל לפי המקום שנדר בו.

ס. והש"ך כתב דלא פליגי, ודעת המחמירין איירי בישראל שהוא חייב להפרישו מאיסור משא"כ בעכו"ם וישראל מומר שאינו חייב להפרישו מותר, אך הברכי יוסף כתב דלא כהש"ך ע"ש.

ובזה"ז שנהגו להקל כיון שכוונתם של הגוים היום לעושה שמים וארץ, אלא שמשפתים שם שמים ודבר אחר ולא מצינו שיש בזה משום לפני עוור שאין בני נח מוזהרין על השיתוף. ש"ך ס"ק ז'. מ"מ כתב הבן איש חי שם בסעיף ז' דראוי להחמיר בכל גוונא, והנזהר בזה ישא ברכה מאת ה' בעולם שכולו טוב.

ע. מהברייתא שם.

פ. ולא דמי לסי' רי"ז סעיף ג' וסעיף י"ז ששם מסופקים מה היתה מחשבתו אבל כאן אין ספק דקורא סתם למה שרוב אנשי עירו קוראים. ש"ך ס"ק כ"ד.

צ. מגדרים במשנה דף ס"ב ע"ב וכת"ק כיון דרבי זירא פירש דבריו.

עין משפט ז.

יו"ד סימן רב סעיף יט

יט. יד. אמר עד שיפסקו הגשמים אסור עד שיעבור הפסח ק.

עין משפט ז.

יו"ד סימן רב סעיף יג

יג. בכל מקום, זמן הנדר הוא לפי מה שממהרין או מאחרין לקצור בו, ואנו הולכים אחר המקום שעומד בו הנודר בשעת הנדר אפילו אם הלך אח"כ הנודר אל מקום אחר, בין להחמיר כגון שהלך למקום (שממהרין) הקציר, בין להקל שהלך למקום (שמאחרין) אותו.

עין משפט ט.

יו"ד סימן רב סעיף יח

עיין לעיל עין משפט ו

ק. שם במשנה וכרבי יהודה.